

ZAŠTITA PRAVA NA ODBRANU – PRAVNE GARANCIJE I IZAZOVI U ODRŽAVANJU STANDARDA PRAVIČNOG SUĐENJA

UDK:343.12:341.231.14

DOI: 10.51558/2712-1178.2025.11.2.39

Izvorni naučni rad

Amar Kavgić, MA prava, asistent
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli
e-mail: kavgicamar@gmail.com

SAŽETAK

Savremeno krivično procesno pravo, bez obzira da li ga posmatramo sa stručnog ili sa naučnog aspekta, kao jedno od prioriternih pitanja koje stavlja u fokus svog proučavanja i djelovanja, jeste i ostvarivanje društveno prihvatljivog cilja krivičnog postupka. Da li je u konkretnom slučaju učinjeno krivično djelo, da li je osoba prema kojoj je upravljen krivičnopravni zahtjev učinila krivično djelo, da li je kriva ili nije kriva za djelo koje joj se stavlja na teret i da li se u smislu materijalnog krivičnog prava mogu primjeniti krivičnopravne sankcije - pitanja su na koja svi učesnici u krivičnom postupku trebaju kontinuirano tragati za odgovorima. U procesu traganja za odgovorima na ova pitanja, svaki subjekat u krivičnom postupku prirodno je motiviran da koristi sve raspoložive mehanizme u cilju postizanja što je moguće većeg stepena uvjerenja postupajućeg suda u jačinu i kvalitet navoda i argumentacije koju iznosi. Princip jednakosti oružja, koji je primjenjiv kako za osumnjičenog i optuženog, tako i za tužioca, na najbolji način oslikava intenciju normotvoraca u cilju uspostavljanja što je moguće većeg balansa između glavnih aktera jednog krivičnog postupka i pružanja jednakih procesnih mogućnosti. Upravo s tim ciljem je i ustanovljen institut prava na odbranu u krivičnom postupku, koji pruža garancije da će se prava, ali i dužnosti osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku, u potpunosti poštivati i sprovoditi. Pomenuto predstavlja i koristan mehanizam za ostvarivanje dodatne kontrole nad dosljednijom implementacijom svih odredbi pozitivnog materijalnog i procesnog krivičnog zakonodavstva, odnosno praktične

zaštite i realizacije normativnih garancija za ostvarivanje pravičnosti krivičnog postupka u cjelini. Kroz ovaj rad ćemo dati pregled najvažnijih segmenata prava na odbranu, u kontekstu važećih međunarodnih dokumenata, ali i propisa na nivou Bosne i Hercegovine, sa posebnim akcentom na trenutno stanje sudske prakse u pogledu praktične implementacije standarda pravičnosti suđenja sadržanih u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Ključne riječi: pravo na odbranu, pravo na pravično suđenje, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.

1. OPĆENITO O PRAVU NA ODBRANU – VRIJEDNOSTI I GARANCIJE ZAŠTITE PROPISANE MEĐUNARODNIM PRAVOM

Pravo na odbranu nedvojbeno predstavlja jedno od osnovnih prava koja egzistiraju u krivičnom postupku, a koje omogućava svakom subjektu koji na bilo koji način bude podvrgnut radnjama iz sadržaja krivičnog postupka, da na adekvatan način osigura svoj povoljan procesni položaj. Ako se osvrnemo općenito na procesna prava osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku, onda je važno napomenuti da se garancije njihovog ostvarivanja prožimaju kroz veliki broj kako domaćih, tako i međunarodnih dokumenata. S tim u vezi, poseban značaj imaju Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (sa Opcionim protokolima), zatim Univerzalna deklaracija o pravima čovjeka, a u određenom obimu i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Bez dileme, najveći doprinos u normiranju i praktičnoj zaštiti prava osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku pružila je Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda.¹ Značaju adekvatnog procesnog položaja svih krivično-procesnih subjekata, sa posebnim osvrtom na osumnjičenog, odnosno optuženog, posvećen je sadržaj člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji pruža niz garancija s ciljem zaštite prava na pravično suđenje - u cjelini. Pravo na pravično suđenje sačinjeno je od nekoliko aspekata, a najvažniji od

---

1 Valković, L., Burić, Z., „Primjena izabranih elemenata prava na formalnu odbranu iz prakse Evropskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18., br. 2/2011, 522.

njih su: pravo na nezavisan, nepristrasan i zakonom ustanovljen sud; pravo na suđenje u razumnom roku; presumpcija nevinosti; pravo osumnjičenog, odnosno optuženog da bude obaviješten o optužbama koje mu se stavljaju na teret; pravo na odbranu; pravo osumnjičenog, odnosno optuženog da ispituje svjedoke; pravo na pružanje besplatne pomoći od strane tumača i tako dalje.²

Iako Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda pruža snažne normativne garancije za dosljedno poštovanje različitih segmenata prava i sloboda svih pojedinaca, pa tako i subjekata u krivičnom postupku, vrlo važan doprinos realizaciji istih daje i Evropski sud za ljudska prava.³ Upravo je ova institucija kroz svoju bogatu višegodišnju praksu kreirala veliki broj presedana, u kojima je radom na praktičnim primjerima i predmetima širom evropskog kontinenta pokazala i dokazala da je pravično suđenje primarna vrijednost krivičnog postupka u svim državama, a koja istovremeno štiti i prava svakog pojedinca kao učesnika u krivičnom postupku, kao i temeljne vrijednosti društva.⁴ Pružajući osnovu za adekvatno sankcionisanje svih društveno neprihvatljivih oblika ponašanja, nacionalni zakonodavci u svakom trenutku trebaju i moraju imati u vidu da prava i slobode koje su zagantovane pojedincima ni pod kojim uslovima ne smiju biti zanemarene ili djelimično realizovane. Cilj svakog krivičnog postupka jeste da se na adekvatan način i u zakonom propisanoj formi sankcionišu svi oni koji na bilo koji način, svojim aktivnim ili pasivnim držanjem, narušavaju zaštićene vrijednosti države i društva, ali i da se na putu ostvarenja takvog cilja efektivno zaštite prava i slobode svih lica koja su obuhvaćena krivičnim postupkom.⁵ Zbog toga se državama nameće apsolutna obaveza da svaku

---

2 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda – Evropska konvencija, Vijeće Evrope, 1950.

3 Seizović, Z., „Pravo na pravično suđenje“, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu, god. 2011, 233.

4 Delalić, M., „Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda kao sredstvo zaštite prava na pravično suđenje u Bosni i Hercegovini (sa aspekta sudske prakse Ustavnog suda BiH)“, Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, god. XVI, br. 1/2017, 65.

5 Halilović, H., „Pravo na odbranu i njegovo ostvarivanje u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini“, Izabrani segmenti iz oblasti zaštite ljudskih prava, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, 2021, 88.

odluku o izricanju i primjeni krivičnih sankcija moraju temeljiti na potpuno utvrđenom činjeničnom stanju, ali i pravilnoj primjeni svih normi kako materijalnog, tako i procesnog prava.⁶

Sve prethodno pomenuto predstavlja svojevrsni ideal, čijem ostvarenju moraju težiti svi učesnici krivičnog postupka, odnosno sve države i sva društva ovog svijeta. Da bi se ovo ostvarilo u što je moguće većoj mjeri, ustanovljen je institut prava na odbranu osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku. Prema tome, propisana je obaveza države da svakoj osumnjičenoj, odnosno optuženoj osobi mora osigurati dovoljno vremena i uslova da pripremi svoju odbranu, odnosno da iznese sve one argumente koje smatra relevantnim.⁷ Nadalje, daju se i garancije u pogledu prava, odnosno pružanja mogućnosti osumnjičenom i optuženom u krivičnom postupku da se brani sam (materijalna ili lična odbrana), ali i uz pomoć branioca kojeg sam izabere (formalna ili stručna odbrana), dok se u slučajevima nemogućnosti osiguravanja branioca zbog razloga nedostatka sredstava ovakvo pravo osigurava na teret države kroz institut prava na besplatnu odbranu (odbrana osoba slabog imovnog stanja).⁸ Analizirajući prethodno pomenute odredbe, primjećujemo da se praktična realizacija pruženih garancija iz člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, ima prilagoditi okolnostima svakog konkretnog slučaja. To znači da osiguranje vremena i uslova za pripremu odbrane svakog osumnjičenog, odnosno optuženog lica mora biti prilagođeno krivičnom djelu za koje se to lice tereti (sa posebnim akcentom na težinu krivičnog djela, odnosno ostvarene posljedice krivičnog djela, ali i ozbiljnost samog zaštitnog objekta), kao i drugim faktorima poput okolnosti učinjenog krivičnog djela, stava i ponašanja osumnjičenog, odnosno optuženog lica, njegove ličnosti i tako dalje.⁹ Pored navedenog, osiguranje prava na branioca zavisi od materijalnih mogućnosti određenog lica, što će ponovno dovesti do utvrđivanja činjenica u tom pogledu, dok će u slučaju mogućnosti angažmana branioca o vlastitom

---

6 Sijerčić-Čolić, H. (2012), *Krivično procesno pravo – Knjiga I, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 106.

7 Član 6. stav (3) tačka (b) Evropske konvencije.

8 Član 6. stav (3) tačka (c) Evropske konvencije.

9 Elijaš, D., Marković, S., Trgovac, S., „Pravo na pristup sudu kao aspekt prava na pravično suđenje”, Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 37., br. 1/2016, 388.

trošku, pravo na njegovu odbranu ponovno zavisiti od svih prethodno pomenutih okolnosti, uz dodatni osvrt i na ličnost samog branioca, njegov pristup predmetu, opterećenost drugim predmetima i tako dalje.¹⁰

Sve prethodno navedeno nas dovodi do zaključka da država, primarno, u procesu osiguravanja prava na odbranu ima pozitivne obaveze prema Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a koje se odnose na stvaranje osnovih uslova za dosljednu provedbu pravila koja su sadržana u ovom međunarodnom dokumentu. Naravno, angažman države nipošto ne završava samo na tome, jer ista mora pratiti realizaciju pruženih garancija kroz sve faze krivičnog postupka, odnosno svaki segment u koji je osumnjičena, odnosno optužena osoba uključena od strane pravosudnih organa.¹¹ Nadalje, u fazi održavanja glavnog pretresa, osumnjičenom se pružaju dodatne garancije u pogledu mogućnosti pozivanja i ispitivanja svjedoka, kako svjedoka optužbe tako i svjedoka odbrane, pod jednakim uslovima.¹² Na ovom mjestu posebno primjećujemo koliki značaj se daje osiguravanju jednakosti oružja svih učesnika u krivičnom postupku, a što je posebno važno ako imamo u vidu da se Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda želi zagarantovati pravo na pravično suđenje, koje nužno ne mora rezultirati donošenjem presude na štetu optuženog. Upravo ovaj segment vrlo često predstavlja pogrešan postulat koji primjenjuju tužioci u krivičnim postupcima u kojima postupaju, kao izvjesnu opštu tezu optužbe. Uloga i pozicija tužioca u krivičnom postupku jeste da, crpeći svoja ovlaštenja, procesuiraju sve društveno neprihvatljive oblike ponašanja koji su nacionalnim zakonodavstvom okarakterisani kao krivična djela. Međutim, u toj misiji, tužilac ima kako pravo, tako i obavezu, da aktivno štiti prava osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku, a što se nerijetko zanemaruje.¹³ Mnoga nacionalna zakonodavstva, uključujući i

---

10 Pilić, M., Rajić, Z., „Instrumenti zaštite procesnih prava odbrane u istrazi prema Zakonu o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine“, Pravni vjesnik, vol. 37, br. 2/21, 175.

11 Vodič kroz članak 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Evropski sud za ljudska prava, god. 2014, 42.

12 Član 6. stav (3) tačka (d) Evropske konvencije.

13 Primjer pomenutog jeste i član 14. stav (2) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine – ZKP BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018), u kojem se navodi:

pozitivne propise na području Bosne i Hercegovine, definišu pravo i obavezu tužioca da prikuplja dokaze kako *in peius*, tako i *in favorem* osumnjičenog u krivičnom postupku. Međutim, praktična realizacija ovog pravila vrlo često počinje i završava samo na slovu zakona, obzirom da tužiocu fokus i motiv svog rada pronalaze u drugim faktorima, a koji im onemogućavaju dosljedniju realizaciju nauma normotvoraca (poput kompleksnosti predmeta, kratkih rokova za postupanje, preopterećenosti predmetima, ostvarivanjem norme i slično).¹⁴ Zbog toga je uloga dodatnih stručnih lica u krivičnom postupku, poput branioca, od velike važnosti, obzirom da se na takav način uspostavlja, odnosno dodatno poboljšava balans u pogledu same ravnopravnosti tužioca i osumnjičenog, odnosno optuženog u svakoj fazi krivičnog postupka. Osumnjičeni, odnosno optuženi su vrlo često laici, shodno čemu isti ne poznaju procesna prava i garancije koje im se pružaju, dok im same okolnosti provođenja raznovrsnih radnji krivičnog postupka, uključujući i veliki broj formalnosti, odvlače fokus od mehanizama zaštite prava koja su im nacionalnim i međunarodnim dokumentima stavljena na raspolaganje u punom obimu. Shodno tome, osumnjičeni, odnosno optuženi, ima pravo da u svakoj fazi krivičnog postupka angažuje branioca, odnosno da sa njim nesmetano komunicira, u usmenom ili pismenom obliku, te da na takav način razvija i usaglašava adekvatan koncept odbrane.¹⁵ Pored prethodno navedenih procesnih garancija, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u članu posvećenom pravu na pravično suđenje definiše dodatne segmente koji doprinose kako ostvarivanju prava na odbranu osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku, tako i pravičnosti postupka u cjelini. Tako se dodatno garantuje i da će optuženo lice odmah biti detaljno informisano u pogledu prirode optužbe protiv njega, ali i da koristi besplatnu pomoć tumača u slučajevima u kojima ne razumije ili ne govori jezik koji se koristi na sudu.¹⁶ Trenutak, odnosno

---

„Sud, Tužilac, i drugi organi koji učestvuju u postupku dužni su sa jednakom pažnjom da ispituju i utvrđuju kako činjenice koje terete osumnjičenog, odnosno optuženog, tako i one koje im idu u korist.“

- 14 Vidi više: Perić, B., „Zašto treba napustiti sistem normiranja rada sudija: Prijedlog za novu strategiju vrednovanja pravosuđa“, Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, god. XIII, br. 1/2014, 285.
- 15 Dautbegović, A. (2011), *Ostvarivanje Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u ustavno-pravnom sistemu BiH*, Opća biblioteka Tešanj, Tešanj, 62.
- 16 Član 6. stav (3) Evropske konvencije.

cjelokupne okolnosti u vezi informisanosti osumnjičenog lica o razlozima optužbe također predstavljaju bitan faktor u pogledu ostvarivanja prava na odbranu, obzirom da se od tog trenutka stiže potpunija slika, odnosno dojam o kvalitetu i kvantitetu teza optužbe, zbog čega se stvara i pojačana potreba za angažmanom branioca.¹⁷ Međutim, praksa je pokazala da i u ovoj fazi krivičnog postupka postoje određena ograničenja koja, faktički, u nedovoljnoj mjeri omogućavaju osumnjičenom da uživa pravo na efektivnu odbranu. Konkretno, riječ je o nedostatku formalnih mehanizama za ukazivanje na eventualne nelogičnosti ili nepravilnosti u trenutku donošenja naredbe o provođenju istrage (ali i drugih naredbi u početnim fazama istrage), obzirom da su ove naredbe, u velikom broju slučajeva, rezervisane samo za postupajućeg tužioca, te osumnjičeni nema saznanja o njihovom postojanju. S obzirom na navedeno, osumnjičeni je osujećen za mogućnost ostvarivanja prava na odbranu u početnoj fazi istrage, jer isti formano biva uključen u cijeli proces tek momentom njegovog saslušanja.¹⁸

2. PRAVO NA ODBRANU U PRAVNOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE

Analizirajući pozitivno zakonodavstvo na području Bosne i Hercegovine, primjećujemo da su standardi propisani Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda dosljedno inkorporirani i unutar svih zakona o krivičnom postupku. Ovo dodatno potvrđuje tezu koja se odnosi na univerzalnu prihvatljivost pravila sadržanih unutar prethodno navedenih izvora međunarodnog prava. Prevažadno moramo napomenuti da je Ustavom Bosne i Hercegovine propisano da će se prava i slobode, sadržane u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, direktno primjenjivati na području Bosne i Hercegovine, odnosno da ti akti imaju supremaciju u odnosu na sve ostale zakone i propise.¹⁹ Upravo ovakva ustavna

---

17 Kisić, N., Savić, T., „Pravo odbrane“, Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, god. XIV, br. 1/2015, 348.

18 Vidi više: Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo, 606.

19 Član 2. stav (2) Ustava Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 25/2009 - Amandman I.

odrednica daje prostor i priliku, ali i obavezu zakonodavcima na svim nivoima vlasti da standardi koje implementiraju unutar pozitivnih propisa moraju biti korespondentni prihvaćenim standardima unutar Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. U suprotnom, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda će imati primat u primjeni. Međutim, kao što je to već i navedeno, u pogledu normiranja prava na odbranu svi pozitivni propisi su dosljedni slovu Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u tom pogledu su stvorene sve zakonske pretpostavke za nesmetanu zaštitu procesnih prava osumnjičenih, odnosno optuženih lica u krivičnom postupku. Tako je Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine jasno propisano da se osumnjičeni, odnosno optuženi ima pravo braniti sam, kao i uz pomoć branioca kojeg sam izabere.²⁰ Nadalje, ovaj član pomenutog zakona normira da će u svim slučajevima u kojima je odbrana obavezna, osumnjičenom odnosno optuženom biti postavljen branilac po službenoj dužnosti. Garancija propisana članom 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda je ostvarena i kroz Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, a u kojem se garantuje da će osumnjičeni, odnosno optuženi imati dovoljno vremena da pripremi svoju odbranu.²¹ Također, zaštita uživanja prava na odbranu proširena je i na lica koja su lišena slobode, a koji, između ostalog, imaju pravo da na maternjem jeziku, odnosno jeziku koji razumiju odmah budu informisani o razlozima lišenja slobode, kao i da budu poučeni da nisu dužni iznositi svoju odbranu niti odgovarati na postavljena pitanja, te da mogu uzeti branioca po vlastitom izboru.²² Pomenuto, također, predstavlja primjer dosljedne implementacije preuzetih obaveza i standarda iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Da je zakonodavac na ovom nivou vlasti zaista opredijeljen pružiti maksimalnu zaštitu procesnih prava svih osumnjičenih odnosno optuženih lica govori u prilog i odredba člana 5. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, a koja uživanje prava na odbranu ne ograničava isključivo na materijalnu mogućnost lica da sebi priušti branioca. Naime, pomenutom odrednicom se propisuje da će se svakom licu koje je lišeno slobode postaviti branilac u svim slučajevima u kojima to lice, koje je lišeno slobode, nije u mogućnosti priuštiti sebi branioca

---

20 Član 7. ZKP BiH.

21 Sijerčić-Čolić, H. (2012), *Krivično procesno pravo – Knjiga II, Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 39.

22 Član 6. stav (3) tačka (b) Evropske konvencije.

zbog slabog imovnog stanja. Uslov za ostvarivanje ovog prava jeste zahtjev lica lišenog slobode upućen prema postupajućem sudu, uz ispunjavanje dodatnih procesnih uslova.²³ Procesne garancije se dalje šire i na prava osumnjičenog, odnosno optuženog lica, *in concreto*, bez direktnog osvrta na pravo na odbranu posredstvom stručnog lica, odnosno branioca.²⁴ Međutim, svakako da pomenuta norma pruža kvalitetan osnov za bolju, kvalitetniju i opsežniju pripremu odbrane samog osumnjičenog, odnosno optuženog, kako u vlastitoj režiji, tako i uz pomoć angažovanog branioca.

Važno je na ovom mjestu napomenuti da Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine pravo na odbranu, pored uvodnih odredbi i osnovnih procesnih garancija, tretira i kroz nekoliko članova sadržanih unutar drugih glava ovog propisa. Tako se, naprimjer, daje pravo osumnjičenom, odnosno optuženom licu da im se, na njihov zahtjev, postavi branilac ukoliko su pomenuta lica slabog imovnog stanja, a sve uz ispunjavanje zakonom definisanih pretpostavki i uslova.²⁵ Ako ovu odredbu Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine dovedemo u vezu sa prethodno izloženom odredbom člana 5. istog zakona, primjetit ćemo da zakonodavac skoro pa jednake garancije pruža kako licu lišenom slobode, tako i osumnjičenom, odnosno optuženom u krivičnom postupku. Upravo takav stav zakonodavca potvrđuje opredjeljenje za dosljedno poštivanje zagarantovanih procesnih prava, a na tragu najviših međunarodnih standarda u ovoj oblasti.

Obzirom da Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine²⁶, Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske²⁷ i Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine²⁸ sadrže identične

---

23 Član 5. stav (2) ZKP BiH.

24 Član 6. ZKP BiH.

25 Član 46. ZKP BiH.

26 Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine – ZKP FBiH, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 35/2003, 56/2003 - ispr., 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020.

27 Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske – ZKP RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021.

28 Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine – ZKP BDBiH, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. br. 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020.

norme kao i Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, u kontekstu svega prethodno izloženog, na ovom mjestu se nećemo zadržavati u namjeri da posebno izložimo rješenja koja su sadržana u ovim propisima.

3. PRAKTIČNA PRIMJENA PRAVA NA ODBRANU – SUDSKA PRAKSA I IMPLEMENTACIJA

3.1. EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Kako je to prethodno i navedeno, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda propisuje da se svako lice, koje je optuženo za počinjenje krivičnog djela, mora obavijestiti o prirodi i razlozima optužbe protiv njega. U tom smislu, trebamo razlikovati sami povod optužbe (ostvarenje elemenata bića krivičnog djela) od prirode optužbe (pravne kvalifikacije djela).²⁹ Upravo na ove aspekte ukazuju i odluke Evropskog suda za ljudska prava u predmetima *Sejdinović protiv Italije*,³⁰ *Pelissier i Sassi protiv Francuske*³¹, kao i u predmetu *Kamasinski protiv Austrije*³². Konkretni aspekti učinjenog krivičnog djela imaju vrlo važnu ulogu u svakom krivičnom postupku, a koji se optužnicom stavljaju na teret određenom licu, na koji način predstavljaju ključni trenutak u kojem segment osiguranja njegovog prava na odbranu dobija na posebnom značaju. Naime, u trenutku potvrđivanja optužnice, odnosno njenog uručenja, optuženo lice dobija detaljno saznanje o tome koja tačno djela mu se stavljaju na teret, odnosno koji dokazi čine okosnicu dokazne strukture koju će nadležno tužilaštvo predstaviti i zastupati na predstojećem glavnom pretresu. U predmetima *Mattoccia protiv Italije*³³

---

29 Član 6. stav (3) tačka (a) Evropske konvencije.

30 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Sejdinović protiv Italije*, broj: 56581/00 od 01.03.2006. godine.

31 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Pelissier i Sassi protiv Francuske*, broj: 25444/94 od 25.03.1999. godine.

32 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Kamasinski protiv Austrije*, broj: 9783/82 od 19.12.1989. godine.

33 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Mattoccia protiv Italije*, broj 23969/94 od 25.07.2000.

i *Penev protiv Bugarske*³⁴, Evropski sud za ljudska prava naglašava da se od tog trenutka optuženo lice ima smatrati adekvatno obaviještenim u pogledu uzroka i prirode optužbe. Posmatrajući sa praktičnog aspekta, to dodatno znači da se optuženom licu daje mogućnost opredjeljenja u pogledu načina koncipiranja vlastite odbrane, u kontekstu toga da li će istu ostvarivati samostalno ili uz pomoć branioca (izuzev situacija u kojima je riječ o obligatornoj odbrani). Nastavno na pomenuto, optuženom licu se time ostavlja dovoljno vremena da detaljnije razmotri navode optužbe, te da kreira vlastiti koncept odbrane, odnosno da izvrši pripreme u kontekstu uvodnog izlaganja, pripreme vlastitih dokaza koje planira izvesti na glavnom pretresu i tako dalje. Naravno, neizostavno je pomenuti i momenat u kojem se, u većini zakonodavstava, upravo od trenutka podizanja optužnice ostvaruje pravo uvida u sve spise predmeta, što ponovno ostavlja prostor i priliku da se optuženo lice detaljnije informiše u pogledu samog ostvarenja elemenata bića krivičnog djela koje mu se stavlja na teret. Iako se u određenom broju zakonodavstava omogućava pravo na uvid u spise i dokaze čak i u fazi istrage (što je, primjerice, prisutno u bosansko-hercegovačkom zakonodavstvu - ali isključivo dokaze *in favorem*)³⁵, to u praksi ne pokazuje efektivne rezultate u kontekstu ostvarivanja prava na odbranu, tada već osumnjičenog lica. Ovo sve iz razloga što tužilaštva, štiteći integritet istražnog postupka i vodeći se temeljnim principima svog poziva, vrlo rijetko ovakve dokaze prikupljaju, odnosno stavljaju na raspolaganju suprotnoj strani. Ono što je važno spomenuti jeste da Evropski sud za ljudska prava ima vrlo opsežnu praksu i u dijelu same forme obavještenja optuženog lica o prirodi i uzroku optužbi. Tako se u predmetima *Giosakis protiv Grčke*³⁶ i *Drassich protiv Italije*³⁷ navodi da Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda nisu propisani strogi formalni uvjeti u pogledu forme obavještenja. U svakom slučaju, zbog dosljednosti postupanja pravosudnih organa u kontekstu ostvarenja prava na pravično suđenje, većina zakonodavstava se opredijelila za pisani način obavještenja (u vidu uručenja potvrđene optužnice). Važnost efektivnog obavještenja optuženog o uzrocima i prirodi optužbe dodatno

---

godine.

- 34 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Penev protiv Bugarske*, broj: 20494/04 od 07.01.2010. godine.
- 35 Član 47. stav (1) ZKP BiH.
- 36 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Giosakis protiv Grčke*, broj: 5689/08 od 03.05.2011. godine.
- 37 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Drassich protiv Italije*, broj: 25575/04 od 11.12.2007. godine.

se potvrđuje i u predmetu *Chichlian i Ekindjian protiv Francuske*³⁸, a u kojem je Evropski sud za ljudska prava zauzeo stav da optuženo lice mora lično primiti optužnicu, odnosno upućenu informaciju o temeljima optužbe, te da u tom kontekstu ne smije postojati bilo kakva pretpostavka, pa makar ona bila i pravne prirode.

Bogata praksa Evropskog suda za ljudska prava seže i na druge segmente prava na pravično suđenje, a u dijelu koji se odnosi na ostvarenje prava na odbranu. Tako se u predmetu *Backstrom i Andersson protiv Švedske*³⁹ naglašava važnost “propisnog i potpunog obavještenja o svim segmentima optužbe, uključujući i njene promjene”, kao i potrebe osiguranja odgovarajućeg vremena, odnosno raspolaganja odgovarajućim sredstvima, a sve s ciljem blagovremene i adekvatne reakcije na sve zaprimljene informacije i navode. Vrlo značajan stav je primjetan i u predmetu *I.H. i drugi protiv Austrije*⁴⁰, a u kojem Evropski sud za ljudska prava navodi da pravna kvalifikacija za koju bi se sud, u konkretnom postupku, mogao odlučiti mora biti data ili u optužnici ili za vrijeme trajanja glavnog pretresa. U tom smislu, stav Evropskog suda za ljudska prava je da se ostavljanje bilo kakve apstrakne mogućnosti za izvođenje drugačijeg zaključka postupajućeg suda u odnosu na stav i opredjeljenje tužioca (iskazano u optužnici), automatski dovodi u vezu sa kršenjem prava na pravično suđenje propisanog članom 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Nadalje, Evropski sud za ljudska prava u svojim odlukama u predmetima *De Salvador Torres protiv Španjolske*⁴¹, *Dallos protiv Mađarske*⁴², *Zhupnik protiv Ukrajine*⁴³, kao i

---

38 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Chichlian i Ekindjian protiv Francuske*, broj: 10959/84 od 16.03.1989. godine.

39 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Backstrom i Andersson protiv Švedske*, broj: 67930/01 od 05.09.2006. godine.

40 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *I.H. i drugi protiv Austrije*, broj: 42780/98 od 20.04.2006. godine.

41 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *De Salvador Torres protiv Španjolske*, broj: 21525/93 od 24.10.1996. godine.

42 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Dallos protiv Mađarske*, broj: 29082/95 od 01.03.2001. godine.

43 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Zhupnik protiv Ukrajine*, broj: 20792/05 od 09.12.2010. godine.

*Juha Nuutinen protiv Finske*⁴⁴, zauzima značajne stavove i u pogledu pitanja identiteta optužbe i presude, a posebno objektivnog identiteta, u vezi kojeg postoje značajno drugačija mišljenja u naučnim i stručnim krugovima. Tako se navodi da su elementi sadržani u optužnici ključni u kontekstu predvidivosti kvalifikacije, odnosno prekvalifikacije djela po samo optuženo lice, ali i samo ostavljanje mogućnosti za učinjenje ispravki u slučaju ograničenja pomenutog prava (poput prava na iznošenje odbrane u žalbenom postupku u situacijama kada se izvrši prekvalifikacija djela u odnosu na opredjeljenje tužilaštva). Shodno tome, optuženom licu se ni u kojem slučaju ne smije ograničiti, a pogotovu ne uskratiti pravo da pobija sudsku odluku u pogledu svih odlučujućih pravnih i činjeničnih odrednica koji su u njoj sadržani, sa posebnim osvrtom na krivično djelo za koje je osuđen.

Iz iznesenog kratkog prikaza odabranih presedana možemo steći još čvršći dojam o važnosti ostvarivanja svih aspekata prava na pravično suđenje, odnosno prava na odbranu, a posebno u kontekstu njihove potpunosti, efektivnosti i dosljednosti. Kao što smo to već prethodno i naveli, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući i praksu Evropskog suda za ljudska prava koja se direktno nadovezuje upravo na praktičnu i svakodnevnu primjenu pomenute konvencije, jasno definišu minimum prava koje svaka država i društvo moraju osigurati i praktično sprovoditi u svakom trenutku. S obzirom na to, a uzevši u obzir okolnosti vremena u kojem živimo, trebamo imati na umu da je minimum prava koji je propisala Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u određenom smislu, davno prevaziđen i da ga kao takvog danas trebamo dosta šire posmatrati.

3.2. PRAKSA SUDOVA NA PODRUČJU BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina, kao jedna od članica Vijeća Evrope i potpisnica Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, u svoje nacionalno zakonodavstvo inkorporirala je sve garancije koje su propisane ovim međunarodnim dokumentom, a koje se odnose na zaštitu prava na

---

44 Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Juha Nuutinen protiv Finske*, broj: 45830/99 od 24.04.2007. godine.

pravično suđenje, odnosno prava na odbranu kao njegovog sastavnog dijela. Način na koji su to zakonodavci na području Bosne i Hercegovine uradili, sa nomotehničkog aspekta, detaljnije je izložen u prethodnim izlaganjima, dok ćemo se na ovom mjestu upoznati sa odabranom praksom raznih sudskih instanci, a sve sa ciljem sticanja kompletnije slike o obimu i načinu pružanja zaštite prava na odbranu u odnosu na osumnjičena, odnosno optužena lica nad kojima pravosudni organi Bosne i Hercegovine ostvaruju direktnu jurisdikciju.

Najčešća asocijacija pri pomenu prava na odbranu jeste upravo angažman branioca u krivičnom postupku, a koji kroz svakodnevni rad pravosudnih organa, koliko god se činio jednostavnim, predstavlja svojevrsni izazov. Dokaz tome je odluka Vrhovnog suda Republike Srpske u kojem je utvrđena povreda prava na odbranu zbog neobavještanja optuženog, odnosno njegovog branioca o održavanju sjednice drugostepenog suda na kojoj se odlučivalo o žalbi branioca optuženog na prvostepenu presudu.⁴⁵ Na ovakav način je direktno uskraćeno pravo optuženog, odnosno njegovog branioca da u potpunosti ostvare zagarantovano pravo na odbranu, obzirom da je mogućnost njihovog prisustva na sjednici drugostepenog suda zagarantovana nacionalnim propisima. Povreda prava na odbranu utvrđena je i u predmetu Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, kada je krivični postupak vođen u odsustvu branioca, iako je riječ o krivičnom djelu za koje je propisana obligatorna odbrana.⁴⁶ Da pravo na odbranu koje se ostvaruje posredstvom branioca, u određenim slučajevima, može biti i uže postavljeno dokazuje odluka Suda Bosne i Hercegovine, a u kojem predmetu je ustanovljeno da nema povrede prava na odbranu u slučajevima u kojima je branilac optuženog istom postavljen protiv njegove volje u situaciji u kojoj je to urađeno zbog zadovoljenja interesa pravde i osiguranja njegove adekvatne odbrane.⁴⁷ Nasuprot formalnoj odbrani, u sudskoj praksi se mogu pronaći interesantni presedani koji se odnose i na materijalnu odbranu, poput odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, u kojoj je ustanovljena povreda prava na pravično suđenje, odnosno prava na odbranu, zbog uskraćivanja prava optuženom da se, između ostalog, brani sam u predmetnom krivičnom postupku.⁴⁸

---

45 Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske u predmetu broj: 85 0 K 065175 19 Kvz od 08.10.2020. godine.

46 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP-2044/20 od 05.10.2021. godine.

47 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: X-KR-05/70 od 06.04.2006. godine.

48 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu

Omogućavanje dovoljnog vremena za potrebe pripremanja odbrane osumnjičenog, odnosno optuženog lica, kao integralni dio prava na odbranu, razmatrano je u jednom predmetu pred Sudom Bosne i Hercegovine.⁴⁹ U ovom slučaju je utvrđeno da optužnica protiv osumnjičenog lica nije mogla biti podignuta, a samim tim ni potvrđena, obzirom da osumnjičeni nije bio ispitan u istrazi na okolnosti za koje ga postupajuće tužilaštvo tereti. Za razliku od određenih povreda pravila postupka, koje imaju mogućnost naknadne konvalidacije u toku samog postupka, u konkretnom slučaju to nije bilo moguće, a što je također jedan od zaključaka suda u donesenoj odluci. Slična konstrukcija žalbenih navoda odbrane prisutna je i u još jednom predmetu pred Sudom Bosne i Hercegovine, a u kojem je utvrđena povreda zakona i konvencijskog prava u situaciji kada osumnjičeni, odnosno optuženi prilikom prvog ispitivanja nisu obavješteni o svim tačkama kasnijeg optuženja i osnovama sumnje protiv njih.⁵⁰

Iako pozitivno zakonodavstvo na području Bosne i Hercegovine vrlo jasno propisuje pravo osumnjičenog lica da prilikom ispitivanja u istrazi ne iznosi odbranu i da ne odgovara na postavljena pitanja, a što je u konačnici zagarantovano i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, raspoloživa sudska praksa nam ukazuje da praktična implementacija ovog prava ipak stvara određene probleme i izazove u praksi. U prilog tome je i odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, a u kojem slučaju je ustanovljena povreda zakonskog, odnosno konvencijskog pravila, obzirom da je uživanja ovog prava iskorišteno kao razlog kojim se opravdava produženje pritvora prema osumnjičenom.⁵¹ Efektivnost ostvarivanja prava na odbranu se nedvojbeno ima tumačiti u svakom konkretnom slučaju, a što se prije svega dovodi u direktnu vezu sa višim interesima i ciljevima koji se nastoje postići kroz istragu, odnosno pokrenuti krivični postupak, a u korelaciji sa uživanjem zakonskih mogućnosti koje se pružaju osumnjičenom, odnosno optuženom licu. Upravo zbog toga je u jednom predmetu Sud Bosne i Hercegovine utvrdio da nema povrede konvencijskog prava u slučaju kada prilikom prvog ispitivanja osumnjičenom nije odmah predočena konačna pravna kvalifikacija djela koje mu se stavlja u teret, ukoliko je tim povodom

---

broj: AP-599/04 od 13.10.2005. godine.

49 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 022203 18 Kž od 25.10.2018. godine.

50 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 036587 23 Kž od 03.04.2023. godine.

51 Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 09 0 K 038619 21 Kž od 28.04.2021. godine.

bio ispitan na sve iste činjenične okolnosti koje su u konačnici navedene i u optužnici.⁵² Pitanje prihvatljivosti predloženih dokaznih sredstava odbrane, u kontekstu njihovog obima, također je bilo predmetom razmatranja Suda Bosne i Hercegovine. U tom slučaju je utvrđeno da nisu povrijeđena prava koja su propisana članom 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, odnosno pozitivnim propisima, u situacijama u kojima sud odbije dokazne prijedloge odbrane i jasno navede razloge zbog kojih je odlučio iste ne provesti na glavnom pretresu.⁵³ Prethodno navedena odluka Suda Bosne i Hercegovine na indirektnan način se dotiče vrlo osjetljivog segmenta krivičnog postupka koji je direktno povezan sa učestalim prigovorima odbrane optuženih lica u pogledu nedostupnosti određenih dokaznih sredstava, odnosno njihove neprihvatljivosti za postupajuće sudove. Sve naprijed navedeno, prema njihovim tvrdnjama, ograničava efektivno ostvarivanje prava na odbranu, te direktno dovodi i do narušavanja ravnoteže u pogledu načela jednakosti oružja, a o čemu će više riječi biti u nastavku izlaganja.

Jedan od najizazovnijih instituta povezanih sa pravom na odbranu, a koji u svakodnevnom radu i praksi sudova širom Bosne i Hercegovine, ali i regiona, stvara praktične probleme jeste i pitanje subjektivnog i objektivnog identiteta presude i optužbe. Govoreći o objektivnom identitetu, a znajući da sudovi nisu vezani pravnom kvalifikacijom djela koju postavi nadležni tužilac, praksa je pokazala da je vrlo tanka granica između drugačije pravne kvalifikacije djela koju utvrdi sud i prekoračenja optužbe. Takve primjere možemo vidjeti u mnogobrojnim odlukama Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine⁵⁴, dok su na istom tragu i Apelacioni sud Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine⁵⁵, zatim Sud Bosne i Hercegovine⁵⁶, ali i Ustavni sud Bosne i

---

52 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 021263 17 Kž 2 od 10.08.2017. godine.

53 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 1 K 020380 18 Krž 2 od 25.05.2018. godine.

54 Odluke Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetima: 08 0 K 003040 Kž 2 od 25.04.2019. godine; 09 0 K 023779 16 Kž 6 od 29.06.2016. godine; 06 0 K 008916 17 Kž od 28.02.2019. godine i 09 0 K 001525 09 Kž 4 od 13.01.2010. godine.

55 Odluke Apelacionog suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u predmetima broj: 96 0 K 107113 20 Kž od 22.06.2020. godine i 96 0 K 072686 16 Kž 4 od 12.01.2017. godine.

56 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 K 012625 17 Krž 14 od 01.12.2017. godine

Hercegovine.⁵⁷ Posmatrajući samo navedene odluke sudova sa područja Bosne i Hercegovine u vezi ovog instituta možemo primjetiti različite stavove i opredjeljenja u pogledu razjašnjenja i tumačenja različitih situacija koje su povezane sa njegovom praktičnom primjenom. Sve naprijed pomenuto stvara značajne negativne implikacije po ostvarivanje prava optuženih lica koja su zagarantovana kako zakonima o krivičnom postupku, tako i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a čim se u konačnici ne dostiže traženi stepen usaglašenosti sa međunarodnim standardima u ovoj oblasti. Obzirom da će pitanje objektivnog identiteta presude i optužbe biti detaljnije razmatrano u okviru analize predmeta “Respiratori”, ali i kroz ostatak izlaganja, na ovom mjestu se nećemo zadržavati u cilju detaljnijeg elaboriranja ovog instituta. Naposljetku, iako manje sporan, institut subjektivnog identiteta presude i optužbe nije izostavljen iz raspoložive sudske prakse, pa se tako našao u fokusu jednog rješenja koje je donio Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine.⁵⁸ Pomenutim rješenjem utvrđena je osnovanost žalbenog navoda postupajuće kantonalne tužiteljice, a koji se odnosi upravo na utvrđivanje identiteta optuženog lica, odnosno postojanje identiteta između donesene presude i potvrđene optužnice, u dijelu koji se odnosi na utvrđene lične podatke optuženog lica.

Adekvatno i potpuno obrazloženje sudske odluke također je jedan od segmenata prava na odbranu koji je zagarantovan krivičnoprocesnim zakonima, ali i Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, dok je na njegov značaj, kroz veliki broj presedana, ukazivao i Evropski sud za ljudska prava. U pogledu analize efektivnosti primjene ovog instituta na području Bosne i Hercegovine možemo izdvojiti odluku Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, u kojoj je utvrđena je bitna povreda odredbi krivičnog postupka zbog potpunog izostanka navođenja razloga kojima se sud rukovodio pri rješavanju pravnog pitanja koje se odnosi na uvjerenje suda u pogledu postojanja elemenata bića krivičnog djela u konkretnom predmetu.⁵⁹

Kratak prikaz odabrane sudske prakse koju su iznjedrili sudovi sa područja cijele Bosne i Hercegovine daje nam uvid u trenutno stanje

---

57 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP 679/20 od 05.10.2021. godine.

58 Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 01 0 K 013786 Kž 7 od 17.12.2019. godine.

59 Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 09 K 022212 16 Kž od 12.03.2019. godine.

oblasti zaštite prava pojedinca u pogledu člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, odnosno konkretno prava na odbranu. Kao što je to navedeno i u uvodnim izlaganjima, koliko god pravo na odbranu izgledalo prosto, utoliko u praksi stvara određene dileme u pogledu praktičnog postupanja, a koje uzročno-posljedično dovode do različite sudske prakse i ograničavanja prava i sloboda koja su zagwarantovana pozitivnim propisima i međunarodnim dokumentima. Upravo ovakvi osvrti nam trebaju poslužiti u cilju stvaranja kompletnije slike u ovoj oblasti i poduzimanja konkretnih koraka u cilju unapređenja stanja, a samim tim i djelotvornije zaštite procesnih prava osumnjičenih, odnosno optuženih lica.

4. KRATKA ANALIZA SLUČAJA – POVREDA PRAVA NA ODBRANU U PREDMETU “RESPIRATORI”

U cilju detaljnije analize sudske prakse na području Bosne i Hercegovine, a sa fokusom na praktičnu provedbu zakonskih odredbi koje se odnose na poštivanje prava na odbranu osumnjičenog, odnosno optuženog lica, odlučili smo se na predmet koji je u javnosti poznat pod nazivom “Respiratori”.

Naime, u konkretnom predmetu, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je podiglo optužnicu protiv Novalić Fadila, Solak Fahrudina, Hodžić Fikreta, pravnog lica “F.H. Srebrena malina” d.o.o. Srebrenica i Miličević Jelke, a sve zbog tvrdnje da su isti poduzeli niz nezakonitih radnjih u periodu pandemije korona virusa na području Federacije Bosne i Hercegovine, a čime su se stekla obilježja većeg broja krivičnih djela.⁶⁰ U konačnici, Sud Bosne i Hercegovine je donio presudu kojom je Novalić Fadil osuđen na četiri godine zatvora, Solak Fahrudin na šest godina zatvora, Hodžić Fikret na pet godina zatvora, dok je Jelka Miličević oslobođena optužbi. Također, pravno lice “F.H. Srebrena malina” d.o.o. Srebrenica oglašeno je odgovornim zbog raspolaganja sa protivpravnom imovinskom koristi, te je, osim obaveze vraćanja iste, kažnjeno i sa novčanim iznosom od 200.000,00 KM.⁶¹ Obzirom

---

60 Optužnica Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: T20 0 KTO 0018837 20 od 22.12.2020. godine – Optužnica Tužilaštva BiH.

61 Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 039029 21 K od 05.04.2023. godine – Prvostepena presuda Suda BiH.

da su akteri konkretnog krivičnog postupka visoki funkcioneri Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno poznate ličnosti iz javnog života, to nas je dodatno opredijelilo da se ukratko osvrnemo upravo na tok, odnosno ishod ovog krivičnog postupka. Dodatno uvažavajući činjenicu da je odbrana svih osuđenih lica kontinuirano ukazivala na veći broj navodnih propusta postupajućih pravosudnih organa, to je bio dodatni razlog zbog čega smo smatrali da se upravo ovaj krivični postupak može uzeti kao dobar primjer za analizu instituta koji su u vezi sa pravom na odbranu. S obzirom da je fokus ovog rada upravo na praktičnim aspektima zaštite prava na odbranu, to ćemo analizirati samo određene segmente procesne primjene pomenutog prava, sa posebnim osvrtom na jednog od osuđenih (Hodžić Fikreta), a sve zbog lakše analize i boljeg razumijevanja instituta.

Analizom optužnice Tužilaštva Bosne i Hercegovine, a koja je potvrđena od strane Suda Bosne i Hercegovine, optuženi Hodžić Fikret se teretio po osnovu ukupno dvije tačke optužnice, i to da je počinio krivično djelo “Udruživanje radi činjenja krivičnih djela”⁶² u vezi sa krivičnim djelima koja su navedena pod tačkom 2. optužnice.⁶³ U početku analize optužnice, primjećujemo da ista na poprilično konfuzan način prezentuje tvrdnje Tužilaštva Bosne i Hercegovine, u pogledu kako obilježja krivičnih djela, tako i same zakonske kvalifikacije krivičnih djela koja se svakom od optuženih stavljaju na teret. Tako se u optužnici Hodžić Fikret tereti da je počinio naprijed pomenuto krivično djelo iz tačke 1. optužnice, a u vezi sa nizom drugih krivičnih djela koja se stavljaju na teret svim optuženim, a bez konkretizacije koje od pomenutih krivičnih djela se tačno stavlja na teret kojem od optuženih.⁶⁴ U vezi sa drugom tačkom optužnice, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine ponudilo je nešto jednostavniju prezentaciju krivičnih djela koja se stavljaju na teret ovom optuženom, pa je tako navedeno da se isti sumnjiči da je počinio krivična djela “Pranje novca”⁶⁵ propisano Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine, zatim “Krivotvorenje ili uništenje poslovnih ili trgovačkih knjiga ili isprava”⁶⁶ propisano Krivičnim zakonom Federacije Bosne

---

62 Član 249. stav (2) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine – KZ BiH, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. ,2003/3 2003/32 - ispr., ,2005/30 ,2004/61 ,2004/54 ,2003/37 ,2015/40 ,2015/22 ,2014/47 ,2010/8 ,2006/55 ,2006/53 2023/31 ,2021/46 ,2018/35 i 2023/47.

63 Optužnica Tužilaštva BiH, tačka 1.

64 Optužnica Tužilaštva BiH, 13.

65 Član 209. stav (3) u vezi sa stavom (1) KZ BiH.

66 Član 261. stav (2) Krivičnog zakona Federacije Bosne

i Hercegovine, kao i krivično djelo “Povreda obaveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga i sastavljanja finansijskih izvještaja i njihovo falsifikovanje ili uništavanje”⁶⁷ propisano Krivičnim zakonom Republike Srpske.⁶⁸ Argument konfuznosti optužnice, odnosno nedovoljno jasne informisanosti o djelu koje se apelantima stavlja na teret, isticali su i pravni timovi apelanata, a što je i potvrdio Ustavni sud Bosne i Hercegovine u konačnoj odluci povodom izjavljenih apelacija pravnih timova odbrane, a o kojoj će više riječi biti u nastavku izlaganja.

Ako povučemo paralelu u odnosu na donesenu presudu, možemo primjetiti da je optuženi Hodžić Fikret u konačnici prvostepenom presudom oslobođen optužbi koje su navedene pod tačkom 1. optužnice (dakle za krivično djelo “Udruživanje radi činjenja krivičnih djela”, a u vezi sa krivičnim djelima koja su prethodno izložena), odnosno svih krivičnih djela koja su navedena i pod tačkom 2. optužnice (dakle krivičnih djela “Pranje novca”, “Krivotvorenje ili uništenje poslovnih ili trgovačkih knjiga ili isprava” i “Povreda obaveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga i sastavljanja finansijskih izvještaja i njihovo falsifikovanje ili uništavanje”). U prevodu, optuženi je prvostepenom presudom oslobođen svih optužbi koje su mu stavljene na teret optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine, a u odnosu na činjeničnu konstrukciju koja je izložena u samoj optužnici.⁶⁹ Međutim, Sud Bosne i Hercegovine je optuženog u konačnici oglasio krivim da je počinio krivično djelo “Zloupotreba položaja ili ovlaštenja”⁷⁰ propisano Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine.⁷¹ Pomenuta odluka suda, odnosno uočeno odstupanje između optužnice i presude, bi se moglo podvesti pod primjenu odredbe Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, koja propisuje

---

i Hercegovine – KZ FBiH, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023.

67 Član 262 stav (2) Krivičnog zakonika Republike Srpske – KZ RS, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 2017/64 2018/104 - odluka US 2023/73, 2021/89, 2021/15; Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 9/2024 - odluka US BiH; Službeni glasnik Republike Srpske, br. 105/2024 - odluka US.

68 Optužnica Tužilaštva BiH, tačka 2.

69 Prvostepena presuda Suda BiH, drugi dio, 15.

70 Član 383. stav (3) u vezi sa stavom (1), u vezi sa članom 55, a sve u vezi sa članom 31. KZ FBiH.

71 Prvostepena presuda Suda BiH, prvi dio, 5.

nevezanost suda za pravnu ocjenu djela koju je ponudio postupajući tužilac.⁷² Uvažavajući sada već ustaljenu sudsku praksu, kao i mišljenje stručne i akademske javnosti, pomenuto bi značilo da je postupajući sud itekako vezan za postavljenu činjeničnu konstrukciju učinjenog djela od strane postupajućeg tužioca, ali da u tom pogledu nije vezan pravnom kvalifikacijom djela. U praksi, to zaista može značiti da tužilaštvo podigne optužnicu protiv određenog lica zbog počinjenja određenog krivičnog djela, a da sud u konačnici donese odluku da je optuženi počinio potpuno drugo krivično djelo.⁷³ No, da li je takvo pravo, odnosno mogućnost suda, zaista toliko fleksibilno postavljeno kao što zvuči, pitanje je koje i dan danas dijeli naučnu i stručnu javnost. S ciljem potpunog razumijevanja prve izložene opaske na konstrukciju ovog predmeta, važno je naglasiti da se pomenuto pitanje svrstava pod pojam objektivnog identiteta presude, a koji suštinski i podrazumijeva se presuda mora odnositi na djelo koje je je predmet optužbe sadržane u potvrđenoj, odnosno na glavnom pretresu izmijenjenoj optužnici. Da to nije samo naučna konstrukcija, u prilog govori i rješenje sadržano u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, koje propisuje upravo prethodno navedeno.⁷⁴ Međutim, u praksi se zaista javljaju sporne situacije u vezi sa obimom, ali i načinom tumačenja ovakvih zakonskih odredbi, s obzirom da je vrlo tanka granica između prava suda na intervenciju u pogledu pravne kvalifikacije djela i prekoračenja optužbe. Ono oko čega se uglavnom saglašava veći dio praktičara, ali i naučnih istraživača, jeste da skoro svaka intervencija suda koja ide u korist optuženog se neće olako smatrati prekoračenjem optužbe, dok se i najmanja intervencija suda koja ide na štetu optuženog, vrlo lako može, odnosno vrlo često i hoće smatrati prekoračenjem optužbe.⁷⁵ Prethodno pomenuto, iako plastično i generalno zaključeno, zaista oslikava problematičnost usaglašavanja slova zakona i praktičnog postupanja nadležnih pravosudnih organa u konkretnoj krivičnoj stvari. Upravo je ovo predstavljalo i jednu od glavnih teza odbrane u predmetu “Respiratori”. Naime, analizirajući obrazloženje prvostepene, ali i drugostepene sudske odluke, primjećujemo da sud nije dao niti jedan razlog zbog čega je u konkretnom slučaju odlučio da optuženog Hodžić Fikreta oglasi krivim za krivično djelo “Zloupotreba

---

72 Član 280. KZ BiH, koji glasi: „Sud nije vezan za prijedloge tužioca u pogledu pravne ocjene djela“.

73 Bajović, V., „Objektivni identitet presude i optužbe“, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, god. LXI, br. 1/2013, 200.

74 Član 280. stav (1) KZ BiH.

75 Garačić, A., „Zahvati suda u činjenični opis optužbe“, Časopis „Odvjetnik“, br. 9-10/04, 3.

položaja ili ovlaštenja” za koje isti nikada nije bio terećen. Ne smijemo zaboraviti ni na činjenicu da Tužilaštvo Bosne i Hercegovine nije posegnulo za izmjenom optužnice na glavnom pretresu, shodno čemu je u optužnici postavljena činjenična i pravna konstrukcija, u suštini, egzistirala do kraja glavnog pretresa. Ne sporivši pravo postupajućeg suda da u konkretnom slučaju odstupa od pravne ocjene djela koju je ponudilo tužilaštvo, moramo primjetiti da odsustvo konkretizacije razloga za takvo postupanje zaista dovodi u pitanje ostvarivanje prava na odbranu optuženog Hodžić Fikreta.

Ako prethodno pomenuto dovedemo u vezu sa izvršenom analizom dostupne sudske prakse, kako Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Suda Bosne i Hercegovine, tako i Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine, ali i teorijskih analiza istraživača sa naših prostora⁷⁶, zaključit ćemo da se u određenim segmentima njihovi stavovi o dopuštenim oblicima odstupanja od pravila objektivnog identiteta presude i optužbe, poklapaju. Naime, u slučajevima u kojima tužilaštvo ne dokaže neku činjenicu koja je sadržana u optužnici (poput kriminalne količine, određenih specifičnih elemenata učinjenja krivičnog djela i slično), zatim kada se na glavnom pretresu dodatno utvrde neke činjenice koje nisu navedene u optužbi (određene specifične okolnosti učinjenja krivičnog djela koje proizađu iz izvedenih dokaza i njihovog dovođenja u međusobnu vezu), kao i kada se određene činjenice koje su navedene u optužbi u konačnici dokažu u drugačijem obliku, stav je da su dopuštene intervencije u pogledu činjeničnog stanja u presudi.⁷⁷ Nasuprot tome, bilo kakva dodavanja, odnosno povećavanja kriminalnih količina, a koja bi rezultirala kvalifikovanim, umjesto privilegovanim oblikom krivičnog djela (koji je tretiran optužnicom), smatraju se u potpunosti neprihvatljivim, shodno čemu ista predstavljaju nedvojbeno odstupanje od principa identiteta presude i optužbe.⁷⁸ Iako su u konkretnom slučaju prisutna određena odstupanja u pogledu činjeničnih konstrukcija sadržanih u optužnici i presudi, ono što ovaj predmet definitivno posebno ističe jesu upravo intervencije suda koje su izvršene u pogledu pravne kvalifikacije djela. Na tom mjestu moramo napomenuti da krivična djela koja su se optuženom prvobitno stavljala na teret spadaju u grupu krivičnih djela protiv privrede

---

76 Poput: Ilić, I., „*Identitet presude i optužbe*“, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu, god. LIV, br. 69/2015.

77 Tripalo, D., „*Objektivni identitet optužbe i (ne)vezanost suda za tužiteljevu pravnu ocjenu djela*“, Izlaganje sa savjetovanja „Aktuelna pitanja kaznenog zakonodavstva“, Inženjerski biro d.d. i Vrhovni sud Republike Hrvatske, god. 2005, 6.

78 Bajović, V., op cit., 207.

i jedinstva tržišta i krivičnih djela iz oblasti carina propisana Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine⁷⁹, odnosno krivičnih djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa propisana Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine⁸⁰, kao i krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa propisana Krivičnim zakonikom Republike Srpske⁸¹. Iako u nazivu nešto drugačije (zbog različitosti propisa i nomotehnike), pomenute glave procesnih zakona tretiraju krivična djela kojima su zaštitni objekti suštinski jednaki - zaštita integriteta tržišne privrede i platnog prometa. S druge strane, krivično djelo za koje je optuženi u konačnici osuđen potpada pod potpuno drugu glavu krivičnog zakona, a koja tretira krivična djela podmićivanja i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije propisana Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine⁸², a u odnosu na koje krivično djelo je zaštitni objekat službeni ili odgovorni položaj. Shodno tome, postavlja se pitanje na koji način, odnosno rukovodeći se kojim principima i argumentima je sud učvrstio uvjerenje prilikom izvršenja pomenute prekvalifikacije djela u odnosu na optužnicu. Pomenuta djela, osim što nisu ista, nisu ni istovrsna, zbog čega je u najmanju ruku sud trebao detaljno obrazložiti razloge ovakvog opredjeljenja, ne ulazeći, barem na početku, u validnost i osnovanost takve odluke. Međutim, konkretizacija razloga je u potpunosti izostala, čime je optuženom, pored suštinskog narušavanja prava na odbranu (zbog drugačije pravne kvalifikacije djela), dodatno onemogućeno da se na adekvatan način i kroz obrazloženje same prvostepene presude upozna sa razlozima za donošenje ovakve sudske odluke.

Pored svega navedenog, argumenti pravnog tima odbrane zasnivali su se i na mnogobrojnim tvrdnjama koje se u manjoj mjeri odnose na navode o direktnoj povredi prava na odbranu, zbog čega iste nećemo izlagati na ovom mjestu.⁸³ U konačnici, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je, odlučujući po podnesenima apelacijama pravnih timova odbrane svih osuđenih lica u ovom predmetu donio konačnu odluku, a u kojoj je potvrđena povreda prava na odbranu u odnosu na apelanta Hodžić Fikreta i pravno lice "F.H. Srebrena malina" d.o.o. Srebrenica. Sumarno, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je potvrdio konfuznost optužnog akta, u kontekstu nedovoljno

---

79 Glava XVII KZ BiH.

80 Glava XXII KZ FBiH.

81 Glava XXI KZ RS.

82 Glava XXXI KZ FBiH.

83 Vidi više: Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP-667/24 od 14.11.2024. godine.

jasnih osnova za optužbu u odnosu na ove apelante, zbog čega je utvrđeno da u konkretnom slučaju “nije otklonjena sumnja u to da je prvoapelant sa pravnom kvalifikacijom za koju je osuđen prvi put suočen u prvostepenoj presudi, te da zbog toga nije mogao pripremiti svoju odbranu.”⁸⁴ Na ovaj način, predmet je vraćen na ponovni postupak pred Apelaciono vijeće Suda Bosne i Hercegovine koje, rukovodeći se postulatima iz odluke Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, treba otkloniti učinjenu povredu prava i donijeti novu odluku u ovom predmetu. Naposljetku, vrijedno je spomenuti i da je u ovom predmetu Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio da je došlo i do povrede prava iz člana 6. stav 2 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u odnosu na druge apelante, konkretno Novalić Fadila i Solak Fahrudina, a u vezi izjava koje su visoki zvaničnici davali u toku postupka, što je utjecalo na njihovu presumpciju nevinosti. Međutim, stav Ustavnog suda Bosne i Hercegovine je da ove izjave nisu imale bilo kakav, a kamoli odlučujući utjecaj na odluku redovnih sudova, zbog čega je utvrđeno da je postupak, u odnosu na ova lica, bio pravičan u cjelini, čime se odluka o povredi prava zadržava na nivou deklaratornosti.⁸⁵ Ovakva praksa odlučivanja Ustavnog suda Bosne i Hercegovine nije neuobičajena, tim prije što i u praksi Evropskog suda za ljudska prava možemo pronaći mnogobrojne primjere konstatovanih povreda prava propisanih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a u kojim predmetima Evropski sud za ljudska prava nije utvrdio da je narušen princip pravičnosti postupka u cjelini.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PRIJEDLOZI DE LEGE FERENDA

Pravo na odbranu u krivičnom postupku nedvojbeno predstavlja jedno od esencijalnih prava koje uživa svaki učesnik u krivičnom postupku, sa posebnim akcentom na osumnjičeno, odnosno optuženo lice. Obim prava na odbranu, bez obzira na određene razlike u zakonodavstvima zemalja širom Evrope i svijeta, suštinski je poprilično ujednačen, pa se u tom kontekstu pružaju značajne garancije za sve one koji dođu u doticaj sa pravosudnim organima u krivičnopravnom smislu.

---

84 Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP-667/24 od 14.11.2024. godine, paragraf 195.

85 Ibid, paragraf 227.

Zahvaljujući tome, svakoj osobi, bez obzira da li je ona laik, određeni poznavalac prava ili pravni stručnjak, pruža se mogućnost za efektivnom odbranom, čime se to lice stavlja u ravnopravan položaj sa tužiocem, kao drugim krivičnoprocesnim subjektom. Značajan doprinos uspostavljanju i ujednačavanju pomenutih garancija svakako su pružile međunarodne konvencije, od kojih se posebno ističe Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Odredbom člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda propisane su obaveze država članica Vijeća Evrope, odnosno potpisnica konvencije, u pogledu garantovanja prava na odbranu svim učesnicima u krivičnom postupku. Kao što je to slučaj i sa preostalim odredbama, tako je i u primjeru člana 6. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, kojim je tretirano pravo na pravično suđenje, definisan minimum prava koji svaka država potpisnica mora osigurati u odnosu na sva lica nad kojima ostvaruje jurisdikciju. Prethodno pomenuto znači da države svakako imaju slobodu da propišu veća, odnosno šire postavljena prava za svoje građane i rezidente, a što je određeni broj država kroz svoja zakonodavstva i učinio.

Na sam pomen prava na odbranu, većina generički dobija asocijaciju prema angažmanu advokata, odnosno branilaca, koji postupaju u različitim fazama krivičnog postupka. Međutim, samo pravo na odbranu je dosta šire postavljeno i podrazumijeva čitav korpus prava koja se garantuju svim građanima i rezidentima koji učestvuju u krivičnom postupku. Tako se svima njima, sa posebnim akcentom na lica koja se nalaze u statusu osumnjičenog, odnosno optuženog lica, garantuje i pravo na uvid u dokaze iz spisa predmeta (zavisno od stadija krivičnog postupka), zatim pravo na osiguravanje dovoljnog vremena za proučavanje dokaznog materijala i pripremu koncepta odbrane, pravo da se ne odgovara na postavljena pitanja i da se ne iznosi vlastita odbrana (poznatije kao “pravo na šutnju”), ali i mnoga druga prava. Na osnovu naprijed navedenog se vrlo jasno može zaključiti koliki značaj u postizanju standarda pravičnog suđenja ima djelotvornost prava koja su objedinjena pod jedinstvenim pojmom - pravo na odbranu. Bosna i Hercegovina, kao zemlja članica Vijeća Evrope i potpisnica Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, svakako je u obavezi da kroz svoje zakonodavstvo dosljedno provede sadržaj svih odredbi ovog međunarodnog dokumenta. Suštinski, kada je riječ o pravu na pravično suđenje, odnosno pravu na odbranu, to je i učinjeno kroz krivičnoprocesne zakone na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini. Ono što je primjetno jeste da su zakonodavci išli i korak dalje od slova Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, pa se tako određeni fragmenti prava na odbranu detaljnije razlažu

unutar propisa na području cijele Bosne i Hercegovine, a što se svakako može pripisati razlozima praktičnosti u njihovoj primjeni. Naravno, obaveza se ne svodi samo na puku interpretaciju normi, odnosno njihovo inkorporiranje unutar nacionalnog zakonodavstva, nego i na proaktivni angažman svih državnih struktura u pogledu dosljednog omogućavanja uživanja punog obima prava koja su garantovana. Analizirajući prethodno pomenuto kroz slučaj zakonodavstva na području Bosne i Hercegovine, potrebno je naglasiti da se u praksi svakodnevno pojavljuju određeni problemi i izazovi kada je riječ o dosljednoj provedbi zakonskih odredbi koje garantuju sveobuhvatnost prava na odbranu, ali i izazova u njihovom tumačenju i praktičnoj primjeni. Reforma krivičnog procesnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, a koja je provedena 2003. godine, promijenila je koncept istrage, pa je kao okosnicu svih radnji u ovoj fazi krivičnog postupka pozicionirala instituciju tužilaštva, odnosno postupajućeg tužioca. Na ovom mjestu je vrlo važno naglasiti i to da je u Bosni i Hercegovini implementiran hibridni, odnosno mješoviti sistem istrage, u kojem su prisutni kako akuzatorski, tako i inkvizitorski elementi postupka, a što dolazi do izražaja i u odnosu na predmet našeg proučavanja. Posmatrajući navedeno kroz prizmu prava na odbranu, primjetno je da se isto garantuje svakoj osobi, bez obzira da li je ona u statusu osumnjičenog ili optuženog lica, međutim u praktičnom smislu to pravo je na određeni način ograničeno. U trenutku kada tužilac ili ovlašteno lice saslušava osumnjičenog, isti je u obavezi da mu prezentuje osnove sumnje protiv njega, odnosno da ga obavijesti o djelu za koje se tereti, uz čitav niz dodatnih formalnosti i pouka koje moraju, odnosno trebaju biti upućene prema licu o ovom statusu. Međutim, osumnjičeni tek tog trenutka saznanje da je protiv njega pokrenuta istraga, shodno čemu mu je, na određeni način, već uskraćena mogućnost da ukazuje na eventualnu neosnovanost tužilačke odluke o donošenju naredbe o pokretanju istrage. Iako je tužilac *dominus litis* istrage, ipak treba uzeti u obzir da je u ovom stadiju krivičnog postupka njegovo pravo na formalno pokretanje istrage postavljeno izuzetno široko i garantovano u apsolutnom obliku. Shodno tome, osumnjičeni nema zagwarantovano pravo na odbranu u ovom stadiju krivičnog postupka, odnosno u njegovim početnim koracima. Vodivši se prevashodno interesima zaštite tajnosti same istrage, zakonodavci su u drugi plan stavili pravo na preispitivanje tužilačke odluke o pokretanju istrage, pa i u onom formalnom smislu. Ako uzmemo u obzir da se tužilačka naredba o obustavi istrage dostavlja osumnjičenom (pod uslovom da je isti ispitan), primjećuje se određena nedosljednost u zaštiti prava osumnjičenog lica u fazi istrage, obzirom da isti, hipotetički, sve do pred samo podizanje optužnice može i ne saznati da se protiv njega vodi istraga. Time se uskraćuje njegovo pravo na uvid u dokaze koji mu idu u prilog, pod uslovom da isti

postoje, kao i da efektivno i blagovremeno iznosi svoju odbranu i ukazuje na sve eventualne propuste u postupanju tužioca u istrazi. Pomenuto pravo odbrane bi trebalo olakšati i samim tužiocima, s obzirom da bi isti mogli steći širu sliku o okolnostima događaja koji istražuju. Omogućavanje ostvarivanja prava na pravni lijek na tužilačku odluku o sprovođenju istrage, uz njeno prethodno dostavljanje osumnjičenom, osigurava snažniji mehanizam za zaštitu procesnih prava osumnjičenog u fazi istrage.

Iako su izazovi u pogledu praktične primjene svih odredbi procesnih zakona u dijelu prava na pravično suđenje, odnosno prava na odbranu, svakodnevni i kao takvi izuzetno opsežni, poseban akcent treba staviti na one oko kojih se pojavljuje veliki jaz u tumačenju i primjeni kroz svakodnevni rad pravosudnih organa. Primjer toga je institut objektivnog i subjektivnog identiteta optužbe i presude, a koji je ponovno dospio u fokus bosanskohercegovačke javnosti kroz predmet "Respiratori". Subjektivni identitet optužbe i presude, sam po sebi, nije toliko problematičan, obzirom da se u praksi vrlo rijetko dešava da se presudi osoba koja nije obuhvaćena optužnicom. Naravno, izazovi i u ovoj oblasti su svakako prisutni, ali s obzirom na sve procesne mehanizme identifikacije optuženog u toku postupka, kao i predlaganja i izvođenja dokaza stranaka u krivičnom postupku, vrlo rijetko stvara probleme u svakodnevnom radu i postupanju, uključujući i mišljenja i osvrte naučne zajednice. Nasuprot subjektivnom identitetu, objektivni identitet je postao vrlo čest kamen spoticanja svih subjekata krivičnog postupka, ali i naučnih istražitelja, obzirom da je isti samostalno i u vezi sa drugim institutima krivičnog postupka stvorio mnoge nedoumice na koje se odgovori i rješenja traže gotovo svakodnevno. Nesporno je da je sud pri donošenju svoje odluke vezan optužnim aktom tužioca, međutim u kojem tačno obimu i u kojim granicama, pitanje je na koje ne postoji jedinstven odgovor. Dok jedan dio pravnih stručnjaka i autora smatra da se ova vezanost ima tumačiti doslovno, bez ikakvih izuzetaka, postoji i jedan dio onih koji smatraju da su odstupanja moguća, ako ne i nužna. Sve pomenuto je direktno uzrokovano prirodom krivičnog postupka, a ponajviše neizvjesnostima dokaznog postupka u okviru glavnog pretresa, koji upravo i treba da kreira opredjeljenje suda u pogledu konačne pravne kvalifikacije. Obzirom da se pitanje objektivnog identiteta presude i optužnice u velikoj mjeri odnosi na samu (ne)dokazanost postojanja elemenata bića određenog krivičnog djela, odnosno određenih varijacija koje proizilaze iz samog čina počinjenja krivičnog djela, treba se imati u vidu karakter elemenata koji čine okosnicu kako optužnice, tako i presude. Prevažodno, riječ je o elementima koji zalaze u činjeničnu strukturu, kao i elementima koji zalaze u pravnu

strukturu, koji, iako predstavljajući naizgled jedinstvenu cjelinu, u situacijama analize postojanja objektivnog identiteta optužbe i presude se identifikuju kao samostalni faktori u složenoj konstrukciji zvanoj krivični postupak. U tom smislu, priklanjamo se na stranu onih autora koji smatraju da se pod pojmom pravne kvalifikacije djela ne smatra samo puki naziv krivičnog djela, nego čitav niz pravnih instituta koji stoje u vezi s tim, a koji se odnose i na okolnosti učinjenja krivičnog djela, stanja svijesti učionioaca krivičnog djela, oblika krivnje i sl. Sve prethodno pomenuto predstavlja odlučujuće faktore koje teza optužbe zastupa u toku krivičnog postupka, uz obavezu da iste i dokaže van svake razumne sumnje. U suprotnom, svakako da ostaje pravo suda da, na osnovu svih izvedenih dokaza pojedinačno i u vezi jednih sa drugima, izvede zaključak u pogledu osnovanosti optužbe protiv određenog lica, odnosno pravne kvalifikacije djela za koje se isto ima eventualno oglasiti krivim. Nasuprot pravnim, elementi koji zalaze u činjeničnu strukturu su vezani za stvarni događaj, ono što se desilo u realnom životu, odnosno što u konačnici i predstavlja okosnicu svakog krivičnog postupka, kao svojevrsni povod za njegovo pokretanje i vođenje.

Na osnovu svega prethodno izloženog, možemo izvući zaključak da je pravo na odbranu osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku jedno od najznačajnijih prava koja, kroz svoj normativni i teorijski opseg, kao i efektivnu praktičnu primjenu, pružaju neprikosnovenu osnovu za pravičnost krivičnog postupka u cjelini. Osiguravanjem prava na odbranu, odnosno suzdržavanjem od bilo kakvog oblika njegovog ograničavanja ili uskraćivanja, država ispunjava svoje pozitivne i negativne obaveze koje je preuzela potpisivanjem i ratifikacijom međunarodnih bilateralnih i multilateralne sporazuma i konvencija. Međutim, protekom određenog vremena i praktičnom primjenom svih normiranih pravila, pojavljuju se određene problemske situacije sa kojima se naučna i stručna javnost trebaju uhvatiti u koštac i pronalaziti adekvatna rješenja s ciljem unapređenja instituta sadržanih u krivičnim materijalnim i procesnim zakonima.

U duhu navedenog, a na osnovu izvršene analize sudske prakse na području Bosne i Hercegovine, sa posebnim osvrtom na predmet "Respiratori", dajemo kratak pregled određenih rješenja koja bi vrijedilo u budućnosti detaljnije razmotriti i adekvatno inkorporirati u pravni sistem Bosne i Hercegovine, odnosno opredijeliti glavne aktere krivičnog postupka u pravcu dodatnog unapređenja i zaštite prava svih građana. Upravo analizirana praksa sudova sa područja Bosne i Hercegovine ukazuje na postojanje značajnog broja predmeta u kojima je utvrđena povreda prava na pravično suđenje, odnosno prava na odbranu kao njegovog neizostavnog segmenta, a što

ukazuje na prijeku potrebu proaktivnijeg djelovanja u budućnosti. S obzirom na obrađenu problematiku ovog rada, a uvažavajući sva naprijed istaknuta izlaganja i tvrdnje, u svrhu poboljšanja trenutnog stanja, kao prijedloge *de lege ferenda* ističemo sljedeće:

- *Izvršiti detaljniju analizu mogućnosti izmjena krivičnoprocesnih zakona na području cijele Bosne i Hercegovine u kontekstu normiranja obaveze dostavljanja naredbe o provođenju istrage osumnjičenom licu, uz omogućavanje korištenja adekvatnog pravnog lijeka u odnosu na istu, a sve s ciljem djelotvornijeg ostvarivanja prava na odbranu u fazi istrage;*
- *Izmjenom krivičnoprocesnih zakona na području cijele Bosne i Hercegovine detaljnije normirati institut subjektivnog i objektivnog identiteta optužbe i presude, kroz definisanje minimalnih konstitutivnih elemenata u pogledu kojih moraju postojati istovjetnosti ovih odluka, odnosno nedopuštenih odstupanja u njihovom sadržaju;*
- *Detaljnije razraditi zakonske odredbe u pogledu “ravnopravnosti oružja” osumnjičenog, odnosno optuženog u krivičnom postupku sa jedne strane i tužioca sa druge strane, sa posebnim akcentom na specijalnu intervenciju suda u pogledu pristupa određenim dokaznim sredstvima od strane odbrane, uvažavajući sve specifičnosti njihovog položaja u krivičnom postupku i odsustva mogućnosti korištenja pravnih mehanizama i autoriteta u fazi njihovog prikupljanja.*
- *Kreirati plan obuke sudija i tužilaca u pogledu efektivne zaštite prava na odbranu, sa posebnim akcentom na problematičnost instituta identiteta presude i optužbe, a sve s ciljem njihovog proaktivnijeg djelovanja na polju efektivnije zaštite prava na odbranu u ovim slučajevima;*

LITERATURA

Knjige i univerzitetski udžbenici

1. Dautbegović, A. (2011), *Ostvarivanje Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u ustavno-pravnom sistemu BiH*, Opća biblioteka Tešanj, Tešanj.

2. Sijerčić-Čolić, H. et al. (2005), *Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini*, Zajednički projekat Vijeća Evrope i Evropske komisije, Sarajevo.
3. Sijerčić-Čolić, H. (2012), *Krivično procesno pravo – Knjiga I, Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.
4. Sijerčić-Čolić, H. (2012), *Krivično procesno pravo – Knjiga II, Tok redovnog krivičnog postupka i posebni postupci (treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje)*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo.

Časopisi, priručnici, naučni i stručni radovi

1. Bajović, V., „Objektivni identitet presude i optužbe“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, god. LXI, br. 1/2013.
2. Delalić, M., „Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda kao sredstvo zaštite prava na pravično suđenje u Bosni i Hercegovini (sa aspekta sudske prakse Ustavnog suda BiH)“, *Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“*, god. XVI, br. 1/2017.
3. Elijaš, D., Marković, S., Trgovac, S., „Pravo na pristup sudu kao aspekt prava na pravično suđenje“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 37., br. 1/2016.
4. Garačić, A., „Zahvati suda u činjenični opis optužbe“, *Časopis „Odvjetnik“*, br. 9-10/04.
5. Halilović, H., „Pravo na odbranu i njegovo ostvarivanje u krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini“, *Izabrani segmenti iz oblasti zaštite ljudskih prava*, Centar za edukaciju sudija i tužilaca FBiH, god. 2021.
6. Ilić, I., „Identitet presude i optužbe“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, god. LIV, br. 69/2015.

7. Kisić, N., Savić, T., „Pravo odbrane“, Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, god. XIV, br. 1/2015.
8. Perić, B., „Zašto treba napustiti sistem normiranja rada sudija: Prijedlog za novu strategiju vrednovanja pravosuđa“, Časopis za pravnu teoriju i praksu „Pravo i pravda“, god. XIII, br. 1/2014.
9. Pilić, M., Rajić, Z., „Instrumenti zaštite procesnih prava odbrane u istrazi prema Zakonu o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine“, Pravni vjesnik, vol. 37, br. 2/21.
10. Seizović, Z., „Pravo na pravično suđenje“, Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Istočnom Sarajevu, god. 2011.
11. Tripalo, D., „Objektivni identitet optužbe i (ne)vezanost suda za tužiteljevu pravnu ocjenu djela“, Izlaganje sa savjetovanja „Aktuelna pitanja kaznenog zakonodavstva“, Inženjerski biro d.d. i Vrhovni sud Republike Hrvatske, god. 2005.
12. Valković, L., Burić, Z., „Primjena izabranih elemenata prava na formalnu odbranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku“, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 18., br. 2/2011.
13. Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Evropski sud za ljudska prava, god. 2014.

Propisi

1. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Vijeće Evrope, 1950.
2. Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023.

3. Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021, 89/2021, 73/2023; Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 9/2024 - odluka US BiH; Službeni glasnik Republike Srpske, br. 105/2024 - odluka US.
4. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016, 75/2017 i 31/2023.
5. Ustav Bosne i Hercegovine, Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 25/2009 - Amandman I.
6. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018).
7. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 35/2003, 56/2003 - ispr., 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020.
8. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021.
9. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Brčko distrikta BiH, br. br. 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020.

Sudske odluke

1. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP-599/04 od 13.10.2005. godine.
2. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP-2044/20 od 05.10.2021. godine.

3. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP 679/20 od 05.10.2021. godine.
4. Odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: AP-667/24 od 14.11.2024. godine.
5. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: X-KR-05/70 od 06.04.2006. godine.
6. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 021263 17 Kž 2 od 10.08.2017. godine.
7. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 K 012625 17 Krž 14 od 01.12.2017. godine.
8. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 1 K 020380 18 Krž 2 od 25.05.2018. godine.
9. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 022203 18 Kž od 25.10.2018. godine.
10. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 036587 23 Kž od 03.04.2023. godine.
11. Odluka Suda Bosne i Hercegovine u predmetu broj: S1 2 K 039029 21 K od 05.04.2023. godine.
12. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 09 0 K 001525 09 Kž 4 od 13.01.2010. godine.
13. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 09 0 K 023779 16 Kž 6 od 29.06.2016. godine.
14. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 06 0 K 008916 17 Kž od 28.02.2019. godine.
15. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 09 K 022212 16 Kž od 12.03.2019. godine.
16. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 08 0 K 003040 Kž 2 od 25.04.2019. godine.
17. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 01 0 K 013786 Kž 7 od 17.12.2019. godine.

18. Odluka Vrhovnog suda Federacije Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 09 0 K 038619 21 KŽ od 28.04.2021. godine.
19. Odluka Vrhovnog suda Republike Srpske u predmetu broj: 85 0 K 065175 19 Kvlz od 08.10.2020. godine.
20. Odluka Apelacionog suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 96 0 K 072686 16 KŽ 4 od 12.01.2017. godine.
21. Odluka Apelacionog suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u predmetu broj: 96 0 K 107113 20 KŽ od 22.06.2020. godine.
22. Optužnica Tužilaštva Bosne i Hercegovine, broj: T20 0 KTO 0018837 20 od 22.12.2020. godine.
23. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Chichlian i Ekindjian protiv Francuske, broj: 10959/84 od 16.03.1989. godine.
24. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Kamasinski protiv Austrije, broj: 9783/82 od 19.12.1989. godine.
25. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu De Salvador Torres protiv Španjolske, broj: 21525/93 od 24.10.1996. godine.
26. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Pelissier i Sassi protiv Francuske, broj: 25444/94 od 25.03.1999. godine.
27. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Mattoccia protiv Italije, broj 23969/94 od 25.07.2000. godine.
28. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Dallos protiv Mađarske, broj: 29082/95 od 01.03.2001. godine.
29. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Sejdinović protiv Italije, broj: 56581/00 od 01.03.2006. godine.
30. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu I.H. i drugi protiv Austrije, broj: 42780/98 od 20.04.2006. godine.
31. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Baskstrom i Andersson protiv Švedske, broj: 67930/01 od 05.09.2006. godine.

32. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Juha Nuutinen protiv Finske, broj: 45830/99 od 24.04.2007. godine.
33. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Drassich protiv Italije, broj: 25575/04 od 11.12.2007. godine.
34. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Penev protiv Bugarske, broj: 20494/04 od 07.01.2010. godine.
35. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Zhupnik protiv Ukrajine, broj: 20792/05 od 09.12.2010. godine.
36. Presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Giosakis protiv Grčke, broj: 5689/08 od 03.05.2011. godine.

Amar Kavgić

PROTECTION OF THE RIGHT TO DEFENSE – LEGAL GUARANTEES AND CHALLENGES IN MAINTAINING FAIR TRIAL STANDARDS

UDK:343.12:341.231.14

Izvorni naučni rad

Amar Kavgić, MA prava, asistent
Pravni fakultet Univerziteta u Tuzli
e-mail: kavgicamar@gmail.com

SUMMARY

Modern criminal procedural law, whether viewed from a professional or scientific perspective, prioritizes achieving a socially acceptable goal of criminal proceedings. Key questions in this context include: whether a criminal offense has been committed, whether the person against whom the criminal legal claim is directed has committed the offense, whether they are guilty or not, and whether criminal sanctions can be applied in accordance with substantive criminal law. All participants in criminal proceedings must continuously seek answers to these questions. In this pursuit, each party is naturally motivated to use all available mechanisms to convince the court of the strength and quality of their claims and arguments. The principle of equality of arms, applicable to both the suspect and the accused, as well as the prosecutor, best reflects the legislator's intent to establish a balance between the main actors in criminal proceedings and ensure equal procedural opportunities. With this goal in mind, the right to defense in criminal proceedings has been established as a fundamental legal institution. It guarantees that the rights and duties of the suspect or accused will be fully respected throughout the proceedings. This right also serves as an additional mechanism for ensuring stricter implementation of all provisions of substantive and procedural criminal law, as well as the practical protection and realization of normative guarantees for a fair trial. This paper provides an overview of the key aspects of the right to defense in the context of international legal documents and the legal framework of Bosnia and Herzegovina. Special emphasis is placed on

the current state of judicial practice regarding the practical implementation of fair trial standards contained in the European Convention on Human Rights.

Keywords: *right to defense, right to a fair trial, European Convention on Human Rights.*